

Kazakistan'daki Üniversitelerde Türkçe Öğretiminde Karşılaşan Sorunlar

*Yard. Doç.Dr. Janagül TURUMBETOVA
Suleyman Demirel Üniversitesi
Almatı/Kazakistan
janagul@yahoo.com*

ÖZET

Kazakistan'da yabancı dil eğitimine olan talep günden güne artmaktadır. Örgün veya yaygın eğitim kurumları aracılığıyla yabancı dil öğretimi yapılmaktadır. İlköğretimde başlayan yabancı dil eğitimi üniversitelerde de devam etmektedir. Birçok üniversitede yabancı dilde eğitim yapılmaktadır.

Kazakistan'da Yabancı diller arasında en çok tercih edilen dil Türkçe'dir. Sebebi günümüzde Türkçe yabancı diller arasında daha çok merak edilen ve öğrenilmeye çalışılan bir dil konumuna gelmektedir. Bunda şüphesiz Türkiye'nin uluslararası alanda yükselen değerinin ve ekonomik göstergelerindeki hızlı gelişmelerinin de önemli bir katkısı vardır. İkinci neden ise aynı soydan gelen kardeş iki halkın dil ve kültürünün temelde bir olduğunu, dolayısıyla dilde ve kültürde bir çok benzerliklerin bulunduğu bilinmektedir. Bu nedenlerden dolayı üniversite öğrencileri tarafından yabancı diller arasında Türkçe daha fazla tercih edilmektedir.

Ancak Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi konusunda yeterince hazırlıklı olmadığımızı da kabul etmemiz gerekir. Türkçe'nin yabancı dil olarak öğretiminde müfredat, kurum, öğretmen, öğrenci yada ders araç gereçlerinden kaynaklanan sorunlar ortaya çıkabilir. Çalışmamızda bu meseleler üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kazakistan, Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi, Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi, Abılayhan Uluslararası İlişkiler ve Alem Dilleri Üniversitesi

ABSTRAKT

The demand for foreign language education in Kazakhstan is increasing day by day. Through formal or non-formal education institutions are teaching a foreign language. Foreign language education beginning in primary education continue in the universities. Many universities are taught in foreign languages.

Kazakhstan is the most preferred language of Turkish foreign languages. The reason is that nowadays more interested in foreign languages and the Turkish language to be learned are studied. No doubt about that rapid changes in the economic indicators of Turkey in the international arena and the rising level has an important contribution. The second reason is siblings of two people from the same lineage as the language and culture is basically, so many similarities in language

and culture, where known. For these reasons, among other foreign languages Turkish university students are more preferred.

In teaching Turkish as a foreign language, but also need to recognize that we are not adequately prepared. Turkish as a foreign language teaching curricula, institutions, teachers, students or educational materials may be problems arising. This study will focus on these issues.

Keywords: Kazakhstan, Al-Farabi Kazakh National University, Abai Kazakh National Pedagogical University, Abılayhan International Relations and Alem Languages University.

Günümüzde Kazakistan birçok dili konuşan çok uyruklu ve çok kültürlü devlet olarak tanınır. Bu nedenle devletin önemli siyasetlerinden biri dil politikasıdır. Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev Kazakistan Halkı Assamblesinin XII. Meclisinde şunları söylemiştir: "Belirlediğimiz program çerçevesinde hareket ederek gelişmiş ülkelerle eşit seviyeye ulaşabilir durumdayız. Önemli hedeflerimizden biri de dünyadaki 50 ülkenin listesine girmektir. Amacımıza birden ulaşmanın tek yolu ise vatandaşlarımızın her konuda seviyelerinin geliştirilmesidir". Bu amaca ulaşmanın yollarını göstererek, yeni kuşakların üç dil: Ana dili ve en az iki yabancı dil bilmeleri gerektiğini öne sürmüştür.

Kazakistan'da yabancı dil eğitimi örgün eğitim kurumlarında zorunlu olarak yapılmaktadır. İlköğretim okullarında 4. sınıftan, bazı okulların ise seçilmiş sınıflarında deney grubu şeklinde 1.sınıftan itibaren zorunlu yabancı dil derslerine yer verilmektedir.

Kazakistan Cumhuriyeti bağımsızlığını kazandıktan sonra Türkiye Cumhuriyeti ile siyasi, ekonomi ve kültürel ilişkileri de gelişmeye başlamıştır. Bu dönemden, yani 1991 yılından itibaren Kazakistan'ın bazı devlet üniversitelerinde Türkçe öğretilmeye başlandı. Kazakistan'da Türkçe öğretilen kurumları şu başlıklar altında toplamak mümkün: 1991 yılında Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesinde Şarkiyat Fakültesinde bölüm olarak açılmıştır. Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesinde Filoloji Fakültesi bünyesinde Türk Dili ve Edebiyatı bölümü açıldı, 1993 yılından itibaren ise Abılayhan Uluslararası İlişkiler ve Alem Dilleri Üniversitesinde Türkçe ikinci yabancı dil seviyesinde öğretildi ve sonradan bu üniversitelerde Türk Filoloji bölümleri açıldı. Sonrasında daha bir çok üniversitede: Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Uluslararası Yabancı Diller ve Mesleki Kariyer Üniversitesi, Kızlar Pedagoji Üniversitesi, Kazak Amerikan Üniversitesinde, Orta Asya Üniversitesinde, Turan Üniversitesinde (özel üniversite) Türkçe ikinci yabancı dil olarak öğretilmeye başlandı.

Bu yüksek öğretim kurumları dışında Kazakistan'da yabancı dil olarak Türkçenin öğretimini gerçekleştiren Katev bünyesinde faaliyet gösteren Kazak Türk Liseleri ve Dostluk Kurs merkezlerinde, TÖMER dil kurslarında sayısı azımsanamayacak kadar çok kişi Türkçe öğrenmektedir.

Dil, bir toplumun anlaşma vasıtası olduğu gibi aynı zamanda bir kültür taşıyıcısı ve aktarıcısıdır.¹ Kazak halkıyla Türk halkının tarihten gelen bir akrabalık bağı vardır. Aynı soydan gelen bu iki halkın dil ve kültürünün temelde

bir olduğu, dolayısıyla dilde ve kültürde bir çok benzerliklerin bulunduğu malumdur. Bu nedenden dolayı üniversitelerde Türkçe dersleri Al-Farabi ve Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitelerinde Anabilim dalı olarak okutulur. Al-Farabi üniversitesinde Şarkiyat bölümü, Türkoloji, Türk Dili Filolojisi ve Türk Dili Tercümanlık

¹Tülin, P. (1990). "Kültürlerarası Bildirişimde Etkin Bir Süreç: Yabancı dilde Okuma-Anlama." Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi 7.sayı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını.

bölümlerinde öğrenciler lisans ve yüksek lisans eğitimi görmektedirler. Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesinde ise 2001-2009 yılları arasında Türk Dili ve Edebiyatı bölümü vardı. Sonra öğrenci kontenjanı oranının düşük olmasından dolayı bu bölüm kapatıldı. Bu üniversitede İki Yabancı Dil: Türkçe ve İngilizce bölümü açıldı. Bu bölüm Türk Dili ve İngiliz Dili öğretmenlerini hazırladı. Üniversitelerde Türkçe Bölümlerini seçen öğrencilerin sayısı ilk dönemlerde çok fazlaydı. Üniversitelerde Türkçe 1.sınıfta yabancı dil olarak öğretildi. Sonraki sınıflarda ise branş dersleri verildi

Yukarıda bahsettiğimiz üniversite hocalarının %70'i Türkiye'de üniversitelerde eğitimlerini tamamlayan öğretim elemanlarıdır. Bu nedenle öğretim elemanlarından kaynaklanan sorunları en aza indirebiliriz. Türkçe öğretiminde en faydalı öğrenim Türkçe öğretmenlerinden alınan eğitimidir. Fakat yoğun ders programı nedeniyle öğretmenler çok zaman ayıramamaktadırlar. Dil öğretiminde sadece derste yapılan öğretimin yeterli olmadığı ve olamayacağı bir gerçektir. Derste yapılan faaliyetler öğrenciye, yeni bir dilin istenilen ölçüde öğretilmesinde büyük katkısı olmasına rağmen yeterli olmamaktadır. Bunun için ders dışında da bir takım faaliyetlerle öğrenciye destek olunmalıdır. Bu çalışmada önce ders dışında Türkçe'yi öğretmek, öğretilen bilgileri pekiştirmek, Türkçe'yi sevdirmek, Türkçe yazılmış edebi ürünleri tanıtmak, öğrencilerin Türk dilinde güzel ürünler vermesini teşvik etmek ve sağlamak için neler yapabileceğini tesbit edilerek faaliyetlerinin planlanması ve ona göre uygulamalarda bulunması çok önemlidir. Bu önem, öncelikle ders dışı faaliyetlerde arttırılmalıdır. Bu noktada da en büyük vazife ve sorumluluk öğretmenlere aittir.

Kazakistan'daki üniversitelerde Türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunlar daha çok müfredat ve öğretimde kullanılan araç-gereçlerden kaynaklanır. Son zamanlarda Türkçe bölümleri ders müfredatlarında uzmanlıkla ilgili ders saatleri aza indirildi. Üniversitelerdeki temel yabancı dil olan Türkçe'nin yerini İngilizce aldı. 2001-2010 yılları arasında Türk-İngiliz bölümlerinde haftalık 10 saat Türkçe dersleri görülüyordu. 2011-2012 eğitim yılı ders müfredatlarında ise bu ders haftalık 5 saati aşmıyordu.

Kazakistan üniversitelerindeki en büyük sorun ise bu müfredat konusundaki eksikliklerdir. Program eğitimin en temel taşıdır. Doll'a göre program, öğrencilere geniş fırsatlar sunmaktır. Öğrenciler program sayesinde değişik beceriler geliştirmekte, bilgiyi günlük hayatta kullanmaktadırlar.² Programı hazırlayan kurum hem üniversite hem öğretmen hem de öğrencinin ihtiyaçlarını göz ardı edilmeyecek biçimde, öğrencileri isteklendirici programların hazırlanmaması

günümüzde Türkçe'nin yeterli derecede öğrenilmesine engel olmaktadır. Hatta müfredattaki bazı yeni ders adlarının eklenmesi üniversite kurumunu bir dil kursları seviyesine kadar getirdi. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmış olan bu tür ders programlarının öğrencilerin ihtiyacına cevap verememesinden kaynaklanan bu tür önemli sorunlar karşısında maalesef, kurumlar ve öğretmenler çaresiz kalmaktadırlar.

Dil öğretim araçları, öğretilecek hedef dilin öğrenimini kolaylaştırmak amacıyla hedef dil öğrencilerin ihtiyaçları göz önüne alınarak tasarlanmış ve değerlendirilmiş

² Doll, W.E. (1993). A Post-Modern perspective on curriculum. New York: Teachers College.

görsel ve işitsel araçlardır. Ancak Türkçe'nin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan araçların sayıları son derece kısıtlıdır. Araç ve gereçlerdeki ana sorunların birçok nedeni vardır:

- İçindekiler bölümünün öğrenciler için yeteri kadar açık olmaması,
- Bilgilerin güncel olmaması,
- Bazı metinlerin öğrencilerin seviyelerine uygun olması gerekir. "Günümüz yabancı dil öğretimini yönlendiren ana ilke "anlamanın birinciliği" ilkesidir."³ Yabancı dil öğreniminde üzerinde durulması gereken konulardan biri kuşkusuz metin çalışmalarıdır. Uygun metinlerin seçimi yabancı dil derslerinde verimi arttıracak önemli bir etkidir.
- Yönerge vermeden alıştırmaların sunulması,
- Dilbilgisi yapılarının öğrencilerin seviyesine uygun bir dille anlatılmaması ve düzenli bir sıralanışın olmaması (örneğin Gökkuşığı Türkçe Dil Bilgisi-2 dilsetinde 2.konuda Dönüştürme Fiillerinden söz edilmiş ve kitabın alt kısmında Edilgen Filleri açıklamadan birkaç örnek verilmiştir. 3. konuda Türkçe cümle yapısı verilmiştir. Sonra tekrar Tezlik Fiili ve Ettirgen Fiillerden bahsedilmektedir. Burada sistemli bir dilbilgisi anlatımından söz edemeyiz. Konular çok karışık verilmiştir.)

Günümüzde öğrenci ihtiyaçları doğrultusunda yukarıdaki maddelere uygun bir araca ihtiyaç duyulmaktadır. Son yıllarda Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi konusunda değişik üniversitelerde ciddi çalışmalar başlatılmıştır, ancak bunlar yeterli değildir. Öğretim araç ve gereçlerinin öğrencilerin ihtiyaçları doğrultusunda tasarlanırken Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinde en uygun yöntemler tespit edildikten sonra buna uygun olarak hazırlanmalıdır. Bir başka anlatımla, Türkçe'nin öğretimi sözdizimsel olarak değil aynı zamanda anlambilimsel olarak değerlendirilmelidir.

Kazakistan'da kullanılmakta olan ders kitapları TÖMER'in Yeni Hitit kitapları, Gökkuşığı ve Adım Adım Türkçe dilsetleri ve KATEV hocalarının hazırladıkları İleri seviye Türkçe ders kitaplarıdır. Öğrencilerin iyi bir Türkçe öğrenmeleri için bu kitaplar yeterli değildir. Ders kitaplarından bazıları gramer bilgilerine ağırlık verirken bazıları daha çok konuşma dilindeki durumlara, diyaloglara, okuma parçalarına önem vermektedir. Buradan kaynaklanan

yetersizlik, amaçladığımız hedeflere ulaşmamamız için, elimizdeki kaynaklara başvurarak, yabancı dil öğretimindeki bütün becerileri göz önünde tutarak her beceriyi geliştirecek konular hazırlamak zorundayız. Mesela, bir dilbilgisi konusunu daha iyi bir şekilde açıklamak için elimizdeki bütün kitaplardan en uygun ve ilgi çekici tanıtım, açıklama ve çeşitli alıştırmalar seçerek öğrencilere sunmak gerekiyor. Aslında bu tür yardımcı ek kitapları üniversite hocaları tarafından hazırlanıyor da olabilir, fakat ekonomik sıkıntılardan dolayı az sayıda basılıyor.

Yabancı bir dilin iyi öğrenilmesinin şartı olarak Demircan kültürün aktarılması gerektiğine dikkat çeker ve "Yabancı dil bilinçli işlemlerle öğrenilebilir. Ancak bir yabancı dili iyi öğrenebilmek ve iyi öğretebilmek için o dilin mantığını ve kültürünü bilmeli ve aktarmalıyız. Türkçe'yi de yabancılara öğretirken mantığımızı, düşünce sistemimizi ve kültürümüzü göz ardı etmemeliyiz."⁴ diyerek kültür aktarımının yabancı dil öğrenim sürecinde göz ardı edilemeyecek bir husus olduğunu altını çizer.

³ Doll,W.E. (1993). A Post-Modern perspective on curriculum. New York: Teachers College.

⁴ Demircan, Ö.(1990). Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri, Can Ofset, İstanbul.

Türk Dilinin kendine ait kuralları ve mantığı olduğu için Türkçe ile ilk kez karşılaşan öğrenciler bu kuralı ve mantığı anlamakta zorluklarla karşılaşılır. Kazakistan'da bu tür sorunları Kazakça'yı bilmeyen Kazakistanlılar yaşamaktadır. Kazakça iyi bilen öğrenciler arasında ise bu tür problemler yaşanmıyor. Yabancı dil öğretim sürecinde kültür aktarımının son derece önemli olduğu hususunda ortak bir görüş birliğinin bulunduğunu göz önünde bulunduruyoruz. Ancak Kazak halkıyla tarihten gelen soydaşlık bağı, Kazakça ile Türkçe'nin akraba dil olması, dolayısıyla kültürel bir takım benzerliklerin bulunduğunu görebiliriz.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi konusunda son zamanlarda artan sorunları gözden geçirilerek Kazakistan'da Türkçenin yabancı dil olarak öğretimini daha etken ve doğru bir şekilde öğretilmesi için yararlı olacağı düşünüldükçe aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Üniversite ders programları öğrencinin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yeniden gözden geçirilmelidir.
- Kurumsal olarak öğretim elamanlarına araç ve gereçler konusunda destek verilmelidir,
- Öğretim araç ve gereçleri öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap vermelidir,
- Öğretim araçları öğrencilerin anlayacağı açıklıkta ve kolaydan zora doğru hazırlanılmalıdır,
- Öğretim araçlarında kültürel öğelere daha fazla yer verilmelidir,
- Eğitim ortamı öğrenci merkezli ve öğrencinin rahat hareket etmesini sağlayacak donanıma sahip olmalıdır.

"Bir lisan, bir insan" sözünü hepimiz biliriz. Dil bilmek ve bunu kullanmak kişiye tartışmasız çok şey katar. Dili bir iletişim aracı olarak görsek de

aslında bir araçtan daha fazlasıdır; anlamı ifade etmenin sistemsal bir yoludur. Her dil bir zenginliktir.

Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin gerek tarihsel bağlarımız gerekse ticari nedenlerle Türkçe'ye olan ilgisi artmıştır.

Kazakistan cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev dünyadaki hızlı değişim ve gelişmelerin, birden çok dil bilmeyi (multilingualizm) gerektirdiğini gündeme getirmiştir. Kazakistan Anayasasının 6. Maddesinde "Dil Uluslararası Hizmet İçin" başlığı altında şunlar belirtilmektedir: "Kazakistan Cumhuriyeti Uluslararası kurumlar ve diplomatik işlemler resmi devlet dili, gerektiği takdirde, yabancı dil aracılığıyla gerçekleştirilir....."⁵ Yabancı dil öğrenmek için bir çok neden vardır. Yabancı dil bilme, farklı kültürlerin daha iyi anlaşılmasına, yeni iş fırsatlarının oluşmasına, akademik başarıya ve dünyadaki tüm insanlarla iletişim kurmamıza yardım eder. Yabancı dil derken, burada Türkçe'nin ayrı yeri vardır. Biz Türkçe aracılığıyla geçmişimizi, tarihimizi, ortak kültürel değerlerimizi öğrenmekteyiz. Bu nedenle Kazakistan'da Türkçe'nin ayrı bir değeri vardır.

KAYNAKLAR

- 1.Doll,W.E. (1993). A Post-Modern perspective on curriculum. New York: Teachers College.
2. Demircan, Ö.(1990). Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri, Can Ofset, İstanbul.
- 3.Özbay,M. (2002). Kültür Aktarımı Açısından Türkçe Öğretimi. Türk Dili.
- 4.Tülin,P. (1990). "Kültürlerarası Bildirişimde Etkin Bir Süreç: Yabancı dilde Okuma-Anlama." Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi 7.sayı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını.
5. Қазақстан Республикасындағы тіл туралы 1997 ж. 11 шілдедегі № 151-І Қазақстан Республикасының Заңы. 2008.21.11.

⁵ Қазақстан Республикасындағы тіл туралы 1997 ж. 11 шілдедегі № 151-І Қазақстан Республикасының Заңы. 2008.21.11.